

Samen voor een hoopvolle toekomst

Een samenvatting
in heldere taal

GROEN
LINKS **PvdA** 

Verkiezingsprogramma 2023

inhoud

Samen voor een hoopvolle toekomst	4
Hoe burgers weer aan de macht komen	5
<i>Een overheid die je kan vertrouwen</i>	5
<i>De burger aan de macht</i>	6
<i>Werknemers zijn de baas</i>	6
<i>Een overheid met lef</i>	7
<i>Een sterke publieke sector</i>	7
Een eerlijke groene transitie	8
<i>Een eerlijke transitie</i>	8
<i>Hoe we de kosten eerlijk verdelen</i>	8
<i>Welvaart gaat niet alleen over geld</i>	9
<i>Groene fabrieken in Nederland</i>	10
<i>Europa en Nederland worden zelfstandig</i>	10
Een zeker bestaan voor iedereen	11
<i>Dingen waar je op moet kunnen rekenen</i>	11
<i>Een goede start</i>	11
<i>De kwaliteit van werk</i>	12
<i>Een fijn en duurzaam huis</i>	12
<i>Gezondheid is meer dan niet ziek zijn</i>	13

Een sterk Europa voor een veilige wereld	14
<i>Een sterk Europa</i>	14
<i>Een zelfstandig Europa</i>	14
<i>Eerlijke handel en samenwerking</i>	15
<i>Eerlijk omgaan met vluchtelingen</i>	15
<i>Beter zorgen voor arbeidsmigranten</i>	16
Wat we de komende vier jaar gaan doen	17
Hoe we burgers weer aan de macht krijgen	17
Hoe de groene transitie ook eerlijk wordt	19
Hoe we iedereen een zeker bestaan geven	21
Hoe we Europa sterk maken voor een veilige wereld	23

Samen voor een hoopvolle toekomst

We staan voor een bijzondere taak. We moeten bouwen aan een **duurzaam Nederland** waarin iedereen **genoeg geld** verdient. Mensen willen weer de **baas** zijn over hun eigen leven. Dat vraagt om goed onderwijs, betaalbare huizen en zorg in de buurt. Er zijn genoeg redenen om bezorgd te zijn. Maar wij hebben vertrouwen in de toekomst. **Want als we samenwerken, kunnen we Nederland veranderen.**

Eerlijk is eerlijk: we kunnen niet alles meteen oplossen. Als eerste moeten we zorgen voor een **stevige basis**. We pakken de grootste problemen meteen aan en zorgen dat mensen zekerheid hebben. Daarna kunnen we beginnen met de **grote veranderingen** voor de komende jaren. Zo maken we een toekomst waar **mensen en de natuur kunnen bloeien**. Waar het fijn is om te wonen. Waar het niet uitmaakt wie je ouders zijn of van wie je houdt. **Ieder mens telt en moet zichzelf kunnen zijn.**

We hebben iedereen hard nodig om van deze mooie toekomst een succes te maken. Dit programma laat zien hoe wij Nederland willen veranderen. We gaan **ongelijkheid bestrijden**. We gaan de **natuur beschermen**. We gaan de **overheid beter maken**. We maken **Europa sterk** en de **wereld veilig**. Dat doen we allemaal niet alleen voor onszelf. We doen het ook voor de generaties na ons.

Samen kunnen we dat.

Hoe burgers weer aan de macht komen

We gaan mensen hoop geven. Nederland wordt **beter voor mensen en beter voor de natuur**. Dat lukt alleen als we elkaar weer gaan vertrouwen en hard werken. Daarvoor heb je een **behulpzame** en **betrouwbare** overheid nodig met een **duidelijk doel**.

Een overheid die je kan vertrouwen

We zien al tientallen jaren dat de economie niet **eerlijk** is. Een kleine groep rijke mensen is rijker geworden. Terwijl arme mensen nog minder geld hebben. De **kloof** groeit. Kijk naar de problemen van jongeren. Zij kunnen geen **betaalbaar huis** vinden en kunnen niet **rondkomen** van hun werk. Ook hebben ze zorgen over het **klimaat**. De toekomst van de jongeren staat op het spel.

We kunnen dat veranderen als we andere keuzes maken. Overal om ons heen zien we **mooie voorbeelden** van hoe het wél kan. Er zijn **gemeentes** met nieuwe sociale plannen die inwoners meer vertrouwen geven. Ook zijn er **burgers** die in hun eigen buurt aan de slag gaan met eigen ideeën. En moedige **bedrijven** die tegen de stroom in gaan en Nederland mooier maken. Dat laat zien dat het anders kan als **overheid, burgers en bedrijven** goed samenwerken.

Een hoopvol Nederland begint bij **vertrouwen**. Maar mensen zijn dat vertrouwen verloren. Het toeslagenschandaal, het pompen van gas in Groningen en de problemen in de zorg zijn niet goed opgelost. Dingen waar je op moet kunnen rekenen **verdwijnen** uit de wijk. Alles moet **digitaal** terwijl dat voor veel mensen lastig is. Ingewikkelde **regels** staan in de weg als je een keer iets nodig hebt. Er is **racisme** bij de overheid. Daardoor worden mensen **oneerlijk** behandeld. Dat zijn belangrijke problemen die we moeten oplossen om het **vertrouwen** van mensen te krijgen.

Dat begint bij de politiek zelf. Wij moeten het **goede voorbeeld** geven. Er zijn wel belangrijkere dingen dan ruzie maken om zelf te scoren. Het is nodig dat we samenwerken en elkaar vertrouwen in het **belang van de burger**. We kijken niet alleen naar de problemen van de dag maar ook naar de toekomst. Zo bouwen we aan een **eerlijke** en **duurzame** toekomst voor ons allemaal.

De burger aan de macht

Vertrouwen komt altijd van twee kanten. Om vertrouwen te krijgen moeten burgers meer **invloed** hebben. Dat betekent dat burgers veel vaker meebeslissen over het beleid. Dat kan door een **(lokaal) referendum** of een **burgerberaad**. Daarin heeft elke groep in de samenleving een stem. Ook krijgen burgers een plek bij belangrijke vergaderingen over dingen die hen aangaan. De overheid staat voor je klaar als dat nodig is. Maar mensen moeten ook zelf plannen kunnen maken. Als een groep mensen zelf een idee heeft waarmee ze de **wijk helpen** gaan we die steunen. Bijvoorbeeld als ze de wijk **groener** maken of samen **armoede** bestrijden. Iedereen moet met zo'n groep mee kunnen doen. Zo kan iedereen **meedoen** in de wijk.

De overheid kan niet zomaar nieuwe regels maken zonder eerst te kijken hoe de burger dat vindt. We willen dat de **mening** van gewone mensen centraal staat bij het maken van nieuw **beleid**. Bij nieuwe regels kijken we of ze voor elke groep in de samenleving **eerlijk** zijn. Ook kijken we wat plannen betekenen voor **jong** en **oud**. We denken altijd aan de tweeënhalf miljoen Nederlanders die moeite hebben met **lezen, rekenen**, of het gebruiken van het **internet**. Daarom maken wij nieuw beleid met **ervaringskennis**. Dat mensen die zelf weten hoe de regels tegen burgers kunnen werken, meebeslissen over hoe nieuwe regels eruit moeten zien. Zo slopen we de muur tussen de **politiek** en de **burger**.

Werknemers zijn de baas

Bedrijven kunnen alleen geld verdienen door het werk van hun **werknemers**. Daarom moeten werknemers meer **voor het zeggen** krijgen. Als je hard werkt voor een bedrijf moet er ook goed naar je geluisterd worden. Werknemers verdienen een plek aan de **bestuurstafel** bij grote bedrijven. **Vakbonden** krijgen ook meer invloed. Zo heb je als werknemer meer te zeggen over welke kant het bedrijf op moet gaan.

Grote bedrijven hebben veel **invloed** op de omgeving. Daarom moeten ook mensen die in de buurt wonen meepraten over wat het bedrijf mag doen. Dan weet je zeker dat de **belangen** van mensen uit de omgeving serieus worden genomen. Het liefst willen we een **maatschappelijke raad** bij grote bedrijven. Daarin krijgen mensen die in de buurt wonen, milieu-organisaties, gebruikers en klanten een **stem**. Zij kunnen opkomen voor alle mensen die te maken hebben met het bedrijf.

Een overheid met lef

De overheid moet meer zelf gaan doen om het land bij te sturen. Sommige dingen zijn gewoon te **belangrijk** om aan bedrijven over te laten. Want als bedrijven aan de macht zijn denken ze vooral aan **geld** verdienen. De overheid moet belangrijke keuzes zelf durven maken. En goede plannen maken die **hardwerkende mensen** en de **natuur** vooruit helpen.

De overheid heeft niet genoeg **aandacht** voor alle plekken in Nederland. De grote **steden** krijgen veel geld. Terwijl op andere plekken de **buslijnen, bibliotheken** en **ziekenhuizen** uit de buurt verdwijnen. Dat gaan wij anders doen. Want alle regio's hebben recht op goede **voorzieningen**. Geld wordt ook niet eerlijk verdeeld binnen de dorpen en steden. Daarom geven we meer geld uit aan arme wijken. Zo krijgen mensen die vaak vergeten worden meer **zekerheid**. Zo heeft iedereen hetzelfde startpunt en een gelijke kans. Op **werk, gezondheid, onderwijs** en een **veilige omgeving**.

Een sterke publieke sector

Verder willen we de **publieke sector** sterker maken. Dat zijn alle soorten banen die de samenleving draaiende houden. Denk aan de **zorg, woningbouw, openbaar vervoer, energie** en **kinderopvang**. Dat zijn dingen die de overheid goed moet regelen. Bedrijven moeten juist minder invloed hebben op deze sectoren. We zijn niet bang om publieke diensten **terug te nemen** in de handen van de overheid.

Maar de overheid kan die taak niet aan als ze de juiste mensen niet in huis heeft. We investeren in meer **kennis** bij de overheid. Dat zorgt voor een overheid die **betere regels** maakt en deze **beter uitvoert**. Wij gaan beter luisteren naar het advies dat we krijgen van **instanties**. De overheid neemt waarschuwingen vaak niet serieus. Dat gaan we anders doen.

Een eerlijke groene transitie

We zitten midden in een **klimaatcrisis**. De natuur staat er slecht voor. Door klimaatverandering wordt de aarde **warmer** en het weer **gevaarlijker**. De overheid moet de leiding nemen en dit oplossen. Want een **gezonde planeet** hebben we nodig voor onze **samenleving** en de **economie**.

Een eerlijke transitie

Het is echt nodig dat we duurzaam gaan leven. Dat vraagt om veel verandering: een **groene transitie**. Er zijn veel mensen die zich zorgen maken over de planeet. Maar mensen hebben ook terecht **zorgen** over wat alle **veranderingen** voor hen betekenen. Al die zorgen nemen we serieus. Want grote veranderingen mogen niet in de weg staan van je eigen zekerheid. Daarom willen wij een **eerlijke transitie**. Want als we niks doen wordt de aarde **warmer** en worden mensen **armer**.

Een eerlijke transitie betekent dat mensen **zekerheid** krijgen. Zelfs terwijl er veel verandert. Deze grote omslag lukt alleen als mensen zeker zijn over hun **werk, huis en omgeving**. Dat zijn dingen waar je **recht** op hebt. Zonder die zekerheid is elke verandering er één te veel.

De overgang naar een **groen Nederland** kan ons veel brengen. Die kans moeten we pakken. Een groen Nederland vraagt namelijk veel **werk**. Banen die mensen **betekenis** en **zekerheid** geven. Pas als je die zekerheid hebt kan je veranderingen aan.

Hoe we de kosten eerlijk verdelen

Er ligt veel geld klaar om Nederland duurzaam te maken. Wij gaan dat geld **eerlijk verdelen**. Mensen die het meeste last hebben van de klimaatcrisis helpen we het **eerst**. Bijvoorbeeld mensen die op plekken wonen waar **overstromingen** zijn. Of mensen die in wijken wonen met veel **tochtige huizen**.

We gaan gezinnen in wijken met veel armoede helpen met **isoleren**. We steunen de mensen die **duurzaam** willen leven maar niet weten hoe. Het moet veel makkelijker worden om je huis duurzaam te maken. Burgers kunnen dat niet in hun eentje. Ook de **gemeente** en **bedrijven** moeten daarbij helpen.

Wij zorgen er voor dat de **vervuiler betaalt**. Wie het meeste de planeet vervuult, moet het meeste doen om de planeet te beschermen. Dat zijn vooral de grootste bedrijven en de rijkste mensen. Zij moeten het meeste doen om Nederland duurzaam te maken. De overheid moet stoppen met **miljarden euro's** geven aan bedrijven die de natuur verwoesten. We moeten bedrijven juist **belasten** voor die schade. We belasten ook de **onnodige** dingen die de natuur kapot maken. Denk aan **cruiseschepen** en **privévliegtuigen**.

Dat geld gebruiken we om de groene transitie eerlijk te maken. Dan kunnen we mensen met weinig geld helpen met **verduurzamen**. Bijvoorbeeld door huizen helemaal **elektrisch** te maken. Dan is er geen duur Russisch **gas** meer nodig. Ook gaan we huizen **isoleren** en **zonnepanelen** betaalbaar maken.

Welvaart gaat niet alleen over geld

Je hoort vaak dat het wel goed gaat met Nederland. Omdat we een rijk land zijn dat veel geld verdient. Maar euro's zeggen niet alles. Het zegt weinig over of mensen **gezond** en **gelukkig** zijn. Ons doel is daarom niet om zo veel mogelijk geld te verdienen. We willen dat mensen **zekerheid** hebben en dat we de **natuur** beschermen.

We steunen de bedrijven die zorgen voor de natuur. Alle ondernemers die goed zorgen voor hun medewerkers en de omgeving zijn een **voorbeeld** voor de rest. De overheid betaalt mee aan nieuwe **technologie**. Bijvoorbeeld het maken van **duurzame batterijen**. We stoppen met lastige **regeltjes** die het voor burgers en bedrijven moeilijk maken om duurzaam te doen.

Er zijn harde doelen nodig om de planeet te beschermen. Nederland moet **klimaatneutraal** worden. Dan gaat het klimaat niet meer achteruit. Wij willen deze doelen halen:

- In **2035** wekken we alleen nog schone **energie** op.
- In **2040** moet de industrie helemaal **duurzaam** zijn.
- In **2050** gebruiken we in heel Europa alleen nog maar spullen die je kan **repareren** of **opnieuw kan gebruiken**.

Groene fabrieken in Nederland

Voor een gezond Nederland moet de economie blijven draaien. Daar is de **industrie** voor nodig. Die industrie moet **groen** zijn en **eerlijk** werken. Daarom moeten we **duidelijk** zeggen hoe de industrie er uit moet zien in Nederland.

Die keuze moet de politiek maken. Mensen die naast fabrieken wonen, mogen niet **ziek** worden van de **vervuiling**. Hun leefomgeving moet **gezond** blijven. In ons **kleine** en **volle** land is geen plek voor grote fabrieken die kunstmest maken. Of grijze loodsen met computers die dag en nacht draaien.

Denk aan de **landbouw**. Nederland is niet de beste plek om zó veel **vlees** en **zuivel** te maken. Vooral als het **eten** wordt verkocht aan andere landen in plaats van in Nederland. Door de grote **megastallen** wordt de bodem **zuur** en daar heeft de natuur veel last van. We helpen boeren om hun boerderij **duurzaam** te maken. Dan kunnen ze beter voor de **dieren** en de **natuur** zorgen. Zo houden we de grond **gezond** en **vruchtbaar**. Zodat er ook in de toekomst Nederlandse boeren kunnen zijn.

Europa en Nederland worden zelfstandig

We gaan in Nederland en Europa veel meer belangrijke spullen **zelf maken**. Dan wordt Nederland **zelfstandig** en hoeven we minder uit het buitenland te kopen. We geven ook meer geld aan het **praktisch onderwijs**. Want we kunnen alleen onze eigen **zonnepanelen**, **medicijnen** en **computers** maken als we de juiste mensen hebben. Zo krijgen we in Nederland en Europa een **sterke economie**.

Zware industrie krijgt een **klimaatplicht**. Dan moeten ze **beloven** en **bewijzen** dat ze minder schadelijke stoffen uitstoten. Spullen die op een vervuilende manier gemaakt zijn in het buitenland mogen niet zomaar hier verkocht worden. We eisen ook dat **banken**, **verzekeraars** en andere **grote organisaties** geen geld meer verdienen aan **vervuilende** bedrijven.

Een zeker bestaan voor iedereen

Iedereen heeft recht op **gelijke kansen**. Je hebt recht op een **baan** en genoeg **geld**. Ook is er goede **zorg** en goed **onderwijs** voor iedereen. Je bent vrij om jezelf te zijn en je hart te volgen. De overheid zorgt ervoor dat je die **kans** krijgt. Waar je vandaan komt en wie je ouders zijn maakt dan niet uit.

Dingen waar je op moet kunnen rekenen

We maken ons zorgen om iedereen die niet genoeg geld heeft om de **rekeningen** te betalen. Deze groep wordt steeds groter. **Armoede** maakt je **ongelukkig** en **ziek**. Het zorgt er ook voor dat je je geen onderdeel voelt van de **samenleving**. Wij gaan ervoor zorgen dat alle mensen genoeg **geld** verdienen. Dan kan je de rekeningen betalen en een fijn leven hebben.

Je moet je altijd veilig voelen om **jezelf** te zijn in Nederland. Mannen en vrouwen moeten **evenveel betaald** krijgen voor hetzelfde werk. Op school of werk mag er geen **discriminatie** zijn. Ook als je thuis of buiten bent verdien je **respect**. Het maakt niet uit wat je huidskleur is, op wie je verliefd wordt of dat je een beperking hebt. Iedereen moet zich **welkom** voelen. Als je wordt buitengesloten dan staat de overheid voor je klaar.

De overheid moet zorgen dat je krijgt waar je **recht** op hebt. Je moet zeker zijn dat je naar **school** kan en een plek hebt om te **wonen**. Iedereen moet naar de **dokter** kunnen. Ook als je weinig geld hebt. Mensen met weinig geld krijgen **steun** van de overheid. Deze dingen moeten altijd goed geregeld zijn.

Een goede start

Wij willen gratis **kinderopvang** voor alle kinderen. Het onderwijs wordt zo goed dat **dure bijlessen** niet meer nodig zijn. Dan heeft iedereen een goede **kans** om mee te doen in de samenleving. Het **verschil** tussen een kind uit een arm gezin en een kind uit een rijk gezin wordt kleiner. Het moet ook lonen om **leraar** te worden. Dat gaan we weer zien als een belangrijke baan.

Alle oude scholen moeten opgeknapt worden zodat ze **veilig** en **duurzaam** zijn. Zo hebben leerlingen een fijne plek om te leren en kunnen leraren beter les geven.

MBO-studenten worden niet altijd gezien als even slim of goed als andere studenten. Dat willen wij veranderen. Het is ook oneerlijk dat **praktische banen** minder verdienen dan **theoretische banen**. Ook dat moet anders. Want het land heeft iedereen keihard nodig. Iedereen verdient **respect**.

De kwaliteit van werk

Werk is belangrijk. Het zorgt voor een **trots** gevoel en voor brood op de plank. Iedereen die kan werken heeft **recht** op een baan. Er komen **basisbanen** voor mensen die geen baan kunnen vinden. Met zo'n baan kan je **rondkomen** en **meedoen** aan de samenleving.

Het is belangrijk dat werk goed betaalt. Maar je hebt ook recht op een **veilige** werkplek en een **vast contract**. Dan heb je als werknemer meer **vrijheid** en meer **zekerheid** dan met een **tijdelijk contract**. Met die zekerheid zit je beter in je vel en kan je veranderingen aan.

We gaan ervoor zorgen dat belastingen **eerlijker** worden. De **belastingen** op je salaris gaan **omlaag**. Er zijn ook mensen die veel geld verdienen omdat zij bijvoorbeeld een huis verhuren. Zij moeten meer **belasting** betalen. Ook gaan we er samen met de Europese Unie voor zorgen dat mensen of bedrijven met veel geld geen belastingen meer **ontwijken**.

Een fijn en duurzaam huis

Iedereen heeft recht op een **goede** en **duurzame** woning. Door regels en keuzes van de overheid is het nu lastig om een huis te vinden. Vooral voor **oude** en **jonge** mensen. En mensen die belangrijk werk doen in de **zorg** of het **onderwijs**. Wij pakken dat aan. Huizen zijn om in te **wonen** en niet om geld mee te verdienen. De overheid moet zorgen voor veel meer **betalbare woningen**. We willen meer **sociale huurwoningen** en strengere **regels** zodat je **huur** niet zomaar omhoog gaat.

In Nederland zijn er tienduizenden mensen **zonder huis**. Er zijn ongeveer twee keer zo veel dakloze mensen dan tien jaar geleden. De overheid moet hen heel snel aan een **woonplek** helpen. Ons doel is dat in **2030** iedereen een **dak** boven het hoofd heeft.

Wonen en **duurzaamheid** kan je niet los van elkaar zien. De natuur in Nederland is beschadigd omdat we te veel giftige stoffen uitstoten. Daardoor kunnen we bijna geen **huizen** meer bouwen. Want bij het bouwen van die huizen komen er ook giftige stoffen vrij. De **natuur** kan dat niet aan. Toch moeten er echt meer huizen bijkomen. Daarom gaan we grote woningen opdelen in **kleinere woningen**. Gebouwen die **leegstaan** gaan we veranderen in **woonruimte**. We bouwen extra **verdiepingen** op gebouwen die er al zijn. Dat doen we op plekken waar al veel mensen wonen.

Gezondheid is meer dan niet ziek zijn

Voor een fijn en gelukkig leven is **gezondheid** heel belangrijk. Wij gaan het geld in de **zorg** zo uitgeven dat iedereen daar iets aan heeft. Dat betekent dat iedereen kan **sporten**. Dat iedereen naar de **dokter** kan. Dat er schone **lucht** is. Dat iedereen genoeg **geld** en een **veilige** omgeving heeft. Zowel thuis als op werk. Dit gaan wij in de **wet** schrijven. Dan is de overheid verplicht om dit echt te doen.

De planeet wordt warmer. Door de **hitte** is er een grotere kans dat er ziektes komen en mensen overlijden. **Lucht, water** en de **grond** worden ook vies. Dat brengt de gezondheid van mensen in gevaar. Als de **natuur** gezond is dan zijn **mensen** ook gezond. Daarom moeten we voor een eerlijke en gezonde samenleving ook de **natuur** beschermen.

Er is in Nederland **vergrijzing**. Dat wil zeggen dat mensen steeds ouder worden. Iedereen krijgt hiermee te maken. Door de vergrijzing moeten we met minder (jonge) mensen voor meer (oudere) mensen zorgen. Daarom gaan we ervoor zorgen dat **organisaties** in de zorg en **mantelzorgers** beter gaan **samenwerken**.

In alle soorten **zorg** zijn er nu te veel problemen. De overheid heeft jarenlang te weinig gedaan. Bijvoorbeeld in de **jeugdzorg** of **ouderenzorg** waar het nu niet goed gaat. Je moet altijd zorg krijgen als je dat nodig hebt. Zorg moet niet draaien om geld verdienen. Het is veel belangrijker dat er genoeg **personeel** is en dat er korte **wachlijsten** zijn. Mensen die in de zorg werken krijgen daarom een hoger **salaris** en meer **zelfstandigheid**.

Een sterk Europa voor een veilige wereld

Dankzij de **Europese Unie (EU)** leven we in Nederland in **vrijheid**. Maar die **veiligheid** is in gevaar. Het is oorlog in Europa. De aanval van Rusland op **Oekraïne** is een gevaar. Ook voor Nederland. We blijven Oekraïne daarom steunen. De problemen op andere plekken in de wereld hebben **gevolgen** voor Nederland. Zoals de hoge **energieprijzen** en de komst van **vluchtelingen**. Wij willen samenwerken met andere landen om de problemen in de wereld op te lossen. Zo maken we de wereld een stukje veiliger voor iedereen.

Een sterk Europa

Wij geloven in een sterk **Europa** waarin **burgers** beter gehoord worden. Europa moet sterk staan. Daarvoor moeten landen binnen Europa zich aan de eigen **regels** houden. In alle landen van de Europese Unie moeten mensen **vrij** en **veilig** zijn. De landen moeten elkaar **vertrouwen** en goed **samenwerken**. EU-landen waar het goed gaat moeten de zwakkere landen **helpen**. Europese plannen mogen minder vaak door maar een paar landen **tegengehouden** worden. Ook niet door Nederland.

De Europese Unie is **groot** en **rijk**. Daardoor kunnen wij **zelfstandig** zijn en hebben geen andere landen nodig. We hoeven dan geen belangrijke dingen te kopen uit onvrije landen. We weten wel beter dan gas kopen uit **Rusland**. Of zonnepanelen kopen uit **China**. We moeten **zuiniger** zijn op onze spullen en minder met deze landen samenwerken. Er moet veel meer **gemaakt worden** binnen de Europese Unie. We moeten zelf onze eigen **technologie** ontwikkelen.

Een zelfstandig Europa

Bijna al onze **apparaten**, **apps** en **sociale media** zijn van bedrijven buiten de EU. Deze bedrijven kunnen meekijken in je **gesprekken** en verzamelen je **gegevens**. We moeten onze eigen apparaten en apps maken die wél **veilig** zijn. Europa moet duidelijk zeggen wat wel en niet mag gebeuren met **data** van mensen. Wij zijn daarin **streng**. Mensen hebben het recht op **privacy**. Grote bedrijven mogen burgers niet in de gaten houden. De overheid mag dat ook niet.

Ons doel blijft **vrede** en **veiligheid**. Toch zijn er een hoop **machines** en **wapens** nodig om daarvoor te zorgen. We willen die zelf in Europa maken. Zodat we de Verenigde Staten niet nodig hebben om veilig te blijven. Daarom willen we dat **2% van het overheidsgeld** naar **Defensie** gaat. Dan werken we als Nederland mee aan een veilige wereld. En kunnen we **Europa** en **Oekraïne** verdedigen. Hoe we het geld uitgeven bespreken we met andere landen die meewerken aan de veiligheid. Dit blijft geld van onze **burgers**. Daar moeten we goed mee omgaan. We willen geen **megawinsten** bij bedrijven die wapens maken.

Eerlijke handel en samenwerking

Europa heeft het **Zuiden van de wereld** niet goed behandeld. Nog steeds wordt het Zuiden vaak **vergeten** door de EU. Dat willen we veranderen. We gaan het Zuiden helpen om **duurzaam** te worden. De landen in het Zuiden hebben het recht om **geld** te verdienen aan hun eigen **grondstoffen** en eigen **fabrieken** te hebben. Dan is er meer **werk** voor de mensen in deze landen. Europa kan deze spullen dan voor een **eerlijke prijs** kopen.

We gaan **0,7% van het overheidsgeld** uitgeven om andere landen te helpen **ontwikkelen**. Daarbij geloven we in de **eigen kracht** van landen. Er zijn arme landen met grote **schulden**. Nederland moet deze landen helpen door de schulden kwijt te schelden. We kiezen voor **eerlijke handel** met deze landen. Als landen **zekerheid** hebben wordt de wereld **veiliger**.

Eerlijk omgaan met vluchtelingen

We zetten ons in om de wereld **veiliger** te maken. Dat betekent dat er minder mensen gaan **vluchten**. Toch blijven er altijd **vluchtelingen** die op zoek zijn naar een veiliger land. Die mensen komen als **asielzoeker** naar Nederland. Nederland moet klaar staan om te helpen. Maar er zijn ook **zorgen** over wat het helpen van vluchtelingen voor Nederland betekent. Bijvoorbeeld voor de **woningmarkt**, de **zorg** en het **onderwijs**.

Mensen die vluchten voor **oorlog** en **gevaar** moeten goed worden **opgevangen**. Er gaat nu veel niet goed. Als asielzoekers overlast geven dan pakken we dat aan. Mensen die mogen blijven krijgen vaak geen **goede hulp**. Er zijn **regels** voor wie wel en niet mag blijven in Nederland. Sommige mensen komen op een **illegale** en **gevaarlijke** manier naar Europa. Ook mensen die niet het hardst hulp nodig hebben. Een flink deel van de mensen die eigenlijk weg moet blijft toch in Nederland.

Dat lossen we op een **eerlijke** manier op. Asielzoekers moeten veel **sneller** horen of ze mogen blijven. Mensen die hier mogen blijven krijgen sneller **Nederlandse les** en mogen aan het **werk**. Mensen die niet mogen blijven moeten **vertrekken**. Dat gebeurt op een nette manier en we laten niemand achter op gevaarlijke plekken. **Kinderen** sluiten we niet op en **gezinnen** halen we nooit uit elkaar. Geen enkele asielzoeker slaapt **buiten**.

Er komen in Nederland meer **kleine locaties** waar vluchtelingen kunnen wonen. Deze plekken worden door het hele land **verspreid**. Ze moeten passen bij de **gemeente** waar ze gebouwd worden. Zo kunnen **vluchtelingen** en **buurtbewoners** elkaar ontmoeten. Je leert elkaar kennen door samen te leven, leren en werken. Vluchtelingen die hier blijven wonen kunnen dan sneller **meedoen** in Nederland.

Beter zorgen voor arbeidsmigranten

De meeste mensen die naar Nederland komen doen dat om hier **werk** te vinden. Zij zijn **arbeidsmigranten**. Ze worden vaak slecht betaald en niet goed behandeld. Het mag niet dat bedrijven zo **slecht** met mensen omgaan. Het zorgt ook voor **overlast** in wijken. Er komen daarom betere **rechten** voor arbeidsmigranten. Organisaties zoals de **vakbond** zijn er ook voor hen. Tijdelijk **seizoenswerk** schaffen we af.

Er zijn **bedrijven** die alleen maar geld kunnen verdienen als er arbeidsmigranten voor ze werken. Door die bedrijven blijven er veel arbeidsmigranten naar Nederland komen. Werkgevers moeten veel beter **zorgen** voor arbeidsmigranten. Ze moeten de arbeidsmigranten beter **betalen**. Ook moeten de bedrijven zorgen voor **woningen** en **taallessen**. Bedrijven moeten zich aan de scherpe regels houden. Er komen meer **controles** of de regels worden nageleefd.

Wat we de komende vier jaar gaan doen

Hoe we burgers weer aan de macht krijgen

We maken Nederland weer een **hoopvol land**. De eerste stap is weer **vertrouwen** krijgen in elkaar. Daarvoor moet de overheid burgers vertrouwen geven. Zodat burgers meer te zeggen hebben. Dan zien mensen dat de **wetten** en **regels** er voor ze zijn. Het is belangrijk dat de overheid **eerlijk** is. Ook als er dingen fout gaan.

We kunnen alles als we het samen doen. We brengen **mensen** dichter bij elkaar. Jong en oud. Arm en rijk. Stad en platteland. Overall moeten mensen elkaar **opzoeken**. Dat moedigen we aan. Mensen mogen beslissen over hun eigen **omgeving**. Terwijl we niemand uitsluiten. Iedereen verdient **ruimte** en **respect**.

Dit willen we de volgende **vier jaar** doen.

1. Aandacht voor jongeren. Jonge mensen hebben veel problemen. Het leven lijkt voor hen soms stil te staan. We maken speciale plannen om jongeren vooruit te helpen. Een zogenaamde **Nationale Jeugdstrategie**. De minister-president is daarover de baas. Ook moeten jongeren meer te zeggen hebben in de politiek. De leeftijd om te stemmen gaat naar **zestien jaar**.

2. Een overheid die weet wat er speelt. De overheid moet zorgen dat je een goed leven kunt hebben. Dat kan alleen als de overheid burgers begrijpt. Nieuwe **wetten** en **regels** maken we daarom met **ervaringskennis**. Mensen om wie het gaat werken dan mee aan de wetten. We doen een speciale toets op nieuwe wetten en regels. Dan kijken we of er bijzondere gevolgen zijn voor **kwetsbare groepen**. Zo zien we minderheden niet meer over het hoofd.

- 3. Herstel voor de mensen in Groningen.** De overheid kan mensen echt in de problemen brengen. Dat zien we bij het **toeslagenschandaal** en het **drama** voor de mensen in **Groningen**. Mensen in Groningen zijn kapot gemaakt. Zij verdienen **hoop**. We schrijven daarom een **Groningenwet**. Daarin staat hoe we de problemen op gaan lossen en wie dat moet doen. Groningers kunnen zelf meedenken over hoe **wijken** en **dorpen** opgeknapt worden. Zij hebben de toekomst van hun dorpen in **eigen handen**.
- 4. Herstel voor ouders van het toeslagenschandaal.** Het **toeslagenschandaal** heeft mensen ook kapot gemaakt. Het vertrouwen in de overheid is helemaal verdwenen. Zelfs de **hersteloperatie** is een ingewikkelde **rotzooi** geworden. We gaan zorgen voor meer **duidelijkheid**. Er komen hulpteams en we vertrouwen de slachtoffers. Het moet **simpel** en **snel** zijn om hulp te krijgen. We gaan niet tot op de komma alles uitrekenen. Slachtoffers krijgen gewoon een **bedrag** waarmee ze verder kunnen in het leven. Nederland kan het leed **nooit vergeten**. Dit mag nooit meer gebeuren.
- 5. Instanties moeten mensen gelijk behandelen.** Het is niet acceptabel dat er **racisme** is in Nederland. Niemand mag worden afgekeurd door hun huidskleur, geloof, geboorteland of cultuur. Toch gebeurt het. Bijvoorbeeld als mensen een **baan** of een **huis** zoeken. Of als de politie mensen controleert. De overheid moet stoppen met **risicoprofielen** en foute **algoritmes**. Dat zijn systemen die fraude of misdaad 'voorspellen'. Maar eigenlijk plaatsen ze mensen oneerlijk in een **hokje**. We maken een lijst met alle algoritmes die de overheid gebruikt. We veranderen de **Rotterdamwet**. Zodat mensen die net pas in een wijk wonen niet anders behandeld mogen worden.

Hoe de groene transitie ook eerlijk wordt

Nederland wordt alleen groen en duurzaam als dit **eerlijk** gebeurt. We moeten snel beter voor de natuur gaan zorgen. Maar dat mag Nederland nooit **ongelijker** maken. De verschillen tussen **arm** en **rijk** moeten juist kleiner worden. Wij willen meer **geld** voor kwetsbare wijken met tochtige huizen. Mensen en bedrijven met veel geld moeten **zelf** meer gaan doen. De **vervuiler** betaalt voor de **groene transitie**.

De economie is in de toekomst groen en eerlijk. Er komen veel nieuwe banen. Met **hoge lonen**, een **veilige werkplek** en **duurzaam werk**. Bedrijven die te veel vervuilen en slecht betalen moeten in de toekomst **stoppen**. Bedrijven die **duurzaam** willen worden gaan we **helpen**. Fabrieken moeten de **gezondheid** van mensen en de natuur beschermen. Zo kunnen we in de toekomst geld verdienen met een **groene industrie**.

De volgende **vier jaar** willen we hiermee aan de slag.

1. Huizen sneller isoleren. Er komt een **isolatie-offensief**. Mensen met een laag of gemiddeld inkomen geven we **voorrang**. Zij krijgen als eerste geld om hun huis te **isoleren**. Woningcorporaties moeten **sociale huurwoningen** duurzaam maken. Daarvoor geeft de overheid de corporaties extra geld. Er is dan ook aandacht voor problemen met **vocht** en **schimmel**. Alle huurders hebben recht op een goed **geïsoleerd** huis. Verhuurders moeten **vóór 2030** hun huizen duurzaam maken. Als dat niet lukt dan krijgen huurders een **lagere huurprijs**. (Mensen die hun huis duurzaam willen maken kunnen **gratis advies** vragen.) Er komen **leningen zonder rente** voor mensen met weinig spaargeld.

2. Een toekomst voor de boer. Dat doen we met een **duurzame landbouw**. De natuur in gebieden met veel landbouw gaan we **herstellen** en **beschermen**. We zorgen dat boeren geld kunnen verdienen als ze daarbij helpen. Het is voor veel boeren moeilijk om geld te verdienen. Dat komt omdat de **grond** van hun bedrijven heel duur is. Er komt daarom een **grondbank** voor boeren. Daarmee kunnen duurzame boeren makkelijk aan grond komen. **Jonge boeren** verdienen een toekomst. Zij gaan op hun opleiding meer leren over duurzame landbouw. Zo kunnen zij later als ze boer zijn goed zorgen voor de natuur.

- 3. Vervoer is een recht.** Het is belangrijk dat vervoer ook duurzaam wordt. Zo krijgen we een **schone lucht** en **minder herrie**. Dit is ook goed voor **planten** en **dieren**. In nieuwe wijken krijgt vervoer meer aandacht. Belangrijke dingen moeten altijd goed **bereikbaar** zijn. Denk aan de **huisarts**, de **apotheek** of de **school**. Regels die gaan over vervoer zijn op dit moment vooral voor rijke mensen. Zij hebben recht om een auto te leasen of krijgen geld voor een elektrische auto. Wij gaan er voor zorgen dat de **ongelijkheid** kleiner wordt. Mensen met weinig geld moeten ook **goedkoop** en **duurzaam** kunnen reizen. De overheid neemt het **openbaar vervoer** over. Dat moet voor iedereen **betaalbaar** zijn. We doen een experiment om het openbaar vervoer **gratis** te maken voor mensen met weinig geld. Net als in Duitsland komt er een **Klimaatticket**. Voor **49 euro** per maand kan je dan onbeperkt reizen met alle soorten openbaar vervoer. Dit is alleen buiten de spits.
- 4. Duurzaam werk in een nieuwe economie.** Er komen heel veel nieuwe **banen**. Mensen die geen baan hebben helpen we aan werk. Er zullen ook banen **verdwijnen**. We zorgen ervoor dat deze mensen een toekomst hebben. Bijvoorbeeld met een eigen **budget** of een **fonds**. Dat kan je gebruiken voor lessen om een nieuw vak te leren. We helpen mensen nieuw werk te vinden. Vooral bij belangrijke bedrijven waar een **tekort** aan mensen is. We willen kinderen op de basisschool meer over **techniek** en **technologie** leren. Zodat zij later deze vakken willen studeren. Dan hebben ze later een goede **baan**. En kunnen ze **bouwen** aan een duurzaam Nederland.
- 5. We helpen kleine en groene ondernemers.** Kleine **ondernemers** zijn heel belangrijk voor Nederland. Ze willen goed voor hun **werknemers** zorgen. Maar ze kunnen de wedstrijd niet winnen van rijke grote bedrijven. Daarom helpen we kleine ondernemers om hun werknemers **zekerheid** te geven. Door ze een **vast contract** te geven en **door te betalen** als ze ziek worden. Bedrijven die Nederland groener willen maken helpen we ook. Samen met ondernemers gaan we **lastige regels schrappen**. We maken het ook makkelijker om **extra geld** te krijgen voor **duurzame plannen**. We zorgen dat groene projecten door kunnen gaan. Ook als er een beetje **stikstof** vrijkomt bij het bouwen. **Kleine bedrijven** moeten meer de kans krijgen om mee te werken aan groene projecten van de overheid. Er komen regels dat de overheid alleen mag samenwerken met **eerlijke** en **groene** bedrijven.

Hoe we iedereen een zeker bestaan geven

Iedereen heeft recht op **zekerheid**. Als het tegenzit dan moet je kunnen rekenen op hulp. Dat is nu niet het geval. De overheid vergeet de mensen die juist het hardst **hulp** nodig hebben. Daarom gaan we het anders doen. We doen meer om je **rechten** te beschermen: zoals goed **werk**. Een betaalbaar **huis**. Goed **onderwijs**. **Zorg** in de buurt. En een **veilige omgeving**.

Die rechten zijn zo veel waard. Want het zorgt voor een **sterke samenleving**. En het zorgt dat mensen zich **minder zorgen** maken. We willen minder macht voor bedrijven bij deze dingen. Organisaties gaan **samenwerken** in plaats van ruzie maken. Zo zorgen we dat de overheid er voor de mensen is. En niet andersom.

Dit zijn onze plannen voor de volgende **vier jaar**.

1. Een stevige basis. Iedereen moet een vrij en zeker leven hebben. Vaak hebben de mensen die belangrijk werk doen het minste geld. Mensen zoals de schoonmakers, bouwvakkers en personeel van de supermarkt. We verhogen het **minimumloon naar 16 euro per uur**. Vanaf **achttien jaar** heb je hier recht op. Uitkeringen zoals de **AOW** en **bijstand** stijgen mee. Er komt een goed **sociaal vangnet**. Dat betekent dat je geholpen wordt als je het moeilijk hebt. Er komen **basisbanen** zodat iedereen kan werken en geld kan verdienen. Er komen goede **voorzieningen** in de wijk. Zoals vervoer en een bibliotheek. De overheid vertrouwt burgers. Dus er zijn minder strenge regels als je om hulp vraagt. Elk **kind** doet mee. Ook als je ouders weinig geld hebben. Of als je in een klein dorp woont. Dan moet je bijvoorbeeld nog steeds kunnen **sporten** of op **muziekles** kunnen. Gemeentes krijgen meer geld om arme **gezinnen te steunen**. Er komen regels om kwetsbare **kinderen vooruit te helpen**.

2. Gelijkheid op je werk en in de samenleving. Er komt een **lagere belasting** op werk voor mensen met een laag en gemiddeld inkomen. Er komt een nieuwe belasting voor **miljonairs**. Werkplekken mogen niet ongelijk zijn. Bestuurders krijgen **dezelfde rechten** als hun werknemers bij instanties van de overheid. Er komt een **grens** voor wat zij mogen **verdienen**. Dat is een **maximaal salaris**.

- 3. De overheid zorgt voor een dak boven je hoofd.** Het moet niet aan bedrijven zijn om huizen te bouwen. Zij willen er vooral geld aan verdienen. De overheid richt daarom een **Woningbouwfonds** op. Van het geld in dat fonds **bouwt** de overheid betaalbare woningen. We zorgen voor betere regels om **huurders te beschermen**. Sociale huurwoningen moeten ook **sociale huur** blijven. Dan kunnen ze niet opeens verkocht worden. Bij andere soorten huurwoningen werken we samen met organisaties die goed voor hun huurders zorgen. Zo kunnen we de huurprijs **gelijk houden**. We maken afspraken om genoeg woningen te behouden voor **alle groepen** in de samenleving. Woningcorporaties in regio's die het lastig hebben krijgen extra geld. Dan kunnen zij **nieuwe huizen bouwen** en andere woningen **betaalbaar houden**. Dit geld wordt ook gebruikt om huizen **duurzaam** te maken. **Huurders** en **bewoners** moeten **meer invloed** krijgen bij de woningcorporaties.
- 4. We pakken het personeelstekort aan.** Iedereen krijgt de kans om een nieuw **vak** te leren. Dat is nodig om genoeg mensen te krijgen die belangrijk werk kunnen doen. Er zijn bijvoorbeeld heel veel **leraren** nodig. Het moet lonen om leraar te zijn. Leraren krijgen meer **zelfstandigheid**. Er moet minder **papierwerk** komen. En er moet **minder stress** komen voor leraren. Leraren moeten goed verdienen. Het maakt niet uit op welke school ze lesgeven. Een leraar op het **vmbo** is net zo **belangrijk** als op het **vwo** of in het **speciaal onderwijs**. Mensen die stage lopen in het onderwijs moeten een **vergoeding** krijgen. Dat moet in ieder geval **750 euro per maand** zijn. Mensen die overstappen naar het onderwijs steunen wij.
- 5. De overheid zorgt voor goede ouderenzorg.** Er zijn grote problemen in de ouderenzorg. En die worden alleen maar groter. Ouderen verdwalen in alle **regels**. De **wachlijsten** voor het verpleeghuis zijn veel te lang. Zo komt er een **verschil** tussen rijke ouderen en arme ouderen. Daarom zorgen we voor **meer plekken** bij verpleeghuizen. We maken de regels **makkelijker**. De zorg moet beter **passen bij de regio**. Verplegers en dokters in de **wijk** bepalen welke soort zorg en ondersteuning nodig is.

Hoe we Europa sterk maken voor een veilige wereld

De wereld is **onrustig**. Door **klimaatverandering**, **oorlog** en **onvrijheid** is het leven van veel mensen op de wereld niet goed. Europa moet **vrij** en **veilig** blijven. Dat doen we door **zelfstandig** te worden. We hebben respect voor onze eigen regels. We blijven **Oekraïne** steunen in de oorlog.

De problemen op de wereld zijn groot. Dat zorgt voor **migratie**. Dat vraagt veel van Nederland. Ook **arbeidsmigratie** zorgt voor problemen. We moeten **realistisch** en **eerlijk** omgaan met migratie. We helpen de mensen die terecht **vluchten**. De overheid zorgt dat arbeidsmigranten niet meer slecht worden behandeld. We snappen dat dit veel van de samenleving vraagt. We nemen de zorgen serieus. Ook het recht op veilige **opvang** nemen we serieus.

Wij vinden deze dingen de komende **vier jaar** erg belangrijk.

1. Het klimaat red je niet in je eentje. Andere landen hebben nu al veel last van klimaatverandering. **Nederland moet die landen helpen.** We betalen extra geld voor een **klimaatschadefonds**. Dat is een soort **verzekering** voor rampen overal op de wereld. We helpen andere landen met **nieuwe groene technologie**. Niet alleen Nederland moet duurzaam worden. Dat is een opdracht voor de hele wereld.

2. Investeren in Defensie. Nederland en Europa moeten zelf voor hun eigen **veiligheid** kunnen zorgen. We gebruiken **2% van het overheidsgeld** voor Defensie. Dat is nodig om **Oekraïne** te kunnen helpen. We voeren **niet** opnieuw de **dienstplicht** in. Dat blijft een **vrije keuze**. Maar we laten jonge mensen wel zien hoe **waardevol** werken voor Defensie is. We gaan dat ook beter belonen. We zorgen goed voor **veteranen**.

3. Beter asiel in Europa en Nederland. Ook de komende vier jaar zullen **migranten** naar Europa en Nederland willen komen. We gaan goed met hen om. We halen elk jaar een grote groep heel **kwetsbare vluchtelingen met het vliegtuig naar Europa**. Bijvoorbeeld homoseksuele mensen of slachtoffers van oorlog. Of mensen die strijden voor mensenrechten. Zo krijgen de mensen die het het hardste nodig hebben asiel. In plaats van de mensen die het meeste geld aan **mensensmokkelaars** kunnen betalen.

Elke gemeente krijgt geld om vluchtelingen op te vangen en voor wat **extra ruimte** te zorgen. Zo is er **voldoende plek** als er ineens meer vluchtelingen zijn. En betalen we niet te veel aan veel duurdere **noodopvangplekken**. De opvang van vluchtelingen wordt **eerlijk verdeeld** bij de gemeentes.

4. De overheid maakt keuzes over arbeidsmigratie. De meeste nieuwkomers in Nederland zoeken geen asiel. Zij komen hier om te **werken**. Zij worden slecht betaald door bedrijven. Dit zorgt voor problemen. Werkgevers moeten deze problemen oplossen. Het **minimumloon** gaat omhoog naar **16 euro**. Werkgevers moeten **85% van de werknemers in dienst nemen**. Daardoor krijgen ook buitenlandse werknemers sneller een vaste baan. Werkgevers moeten stoppen met het **achterhouden van veel geld** voor vervoer, zorg en wonen. Er komen regels om arbeidsmigranten en de wijk waar zij gaan wonen te helpen. Het wordt verplicht om **verschillende onderzoeken** te doen. Bedrijven moeten onderzoeken of ze wel voor **goede woningen kunnen zorgen**. Ook moet er een onderzoek komen over de **sociale gevolgen** van arbeidsmigranten in de wijk. Zo weet je zeker dat het goed gaat in wijken waar arbeidsmigranten komen wonen. We laten arbeidsmigranten **duidelijk weten** welke **rechten** zij hebben in Nederland.

**GROEN
LINKS PvdA** 